

обговорюються в освітянських колах, де пропонуються різні механізми задля досягнення цієї мети, вважаємо, що потребує також уваги розробка та впровадження адекватних сучасних механізмів соціалізації [3, с. 36]. І тут корисним може бути і досвід американських та європейських вчених, що пропонують шляхи ефективного впровадження цифрової педагогіки в західній системі освіти [4].

Отже, аналізуючи антропологічні проблеми в ситуації постійних змін в суспільстві, що обумовлені швидким зростанням впливу інформаційних технологій нового покоління, ми переконані, що їх вирішення може бути адекватним лише в тому випадку, якщо ми зрозуміємо природу «вихідного матеріалу», з яким ми маємо справу. Таким «вихідним матеріалом» є людина сучасного цифрового світу, її особистість, тобто суб'єкт, що володіє самосвідомістю, здатний до прийняття рішень і вибору цілей та засобів для їх реалізації в нових реаліях. У сучасному інформаційному суспільстві суттєво зростають вимоги до сучасних стандартів освіти, що формує інтелектуальні та творчі здібності людини. Реалізація цих вимог потребує нового принципу відбору, побудови та систематизації не лише спеціальних дисциплін, але й дисциплін гуманітарного циклу.

Література

1. Kurzweil R. *The Age of Spiritual Machines*. New York : Viking Press, 1999. 400 p.
2. Hayles N. K. *How we became posthuman : virtual bodies in cybernetics, literature, and informatics*. Chicago-London : The University of Chicago Press, 1999. 350 p.
3. Блинов В. И., Сергеев И. С., Есенина Е. Ю. *Педагогическая концепция цифрового профессионального образования и обучения* : монографія. Москва : Дело, РАНХиГС, 2020. 112 с.
4. Croxall B. and Koh A. *A Digital Pedagogy Unconference*. Modern Language Association Convention. URL: <https://www.briancroxall.net/digitalpedagogy> (access date: 16.03.2022).

УДК: 316.324.8+32.019.5:141.7+159.923.2

Щубелка Наталія Володимирівна

*к. філос. н., доцент кафедри філософії, історії та політології,
Одеський національний економічний університет (Україна)*

Симоненко Сергій Петрович

*к. філос. н., доцент кафедри філософії, історії та політології,
Одеський національний економічний університет (Україна)*

ДО ПИТАННЯ ПРО МАНІПУЛЯЦІЮ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ

JEL classification: D830; Z000

В умовах інформаційного суспільства, де соціально-економічні детермінанти втрачають свою виразність, особистість потрапляє до системи нових зв'язків та відносин. Під впливом процесів інформатизації соціокультурне середовище стає більш динамічним та мало прогнозованим. Культурні трансформації змінюють образ людини, її особистісні характеристики на рівні, як психологічних, так і соціальних якостей. Ці тенденції соціокультурного розвитку актуалізують проблему збереження особистісної автономії.

Особливим викликом для особистісної автономії в умовах інформаційного суспільства стала маніпуляція. Маніпуляція є засобом психологічного впливу. Поняття «маніпуляція» латинського походження, та має декілька значень: «жменя», «маленька група». Термін вживається в декількох значеннях: як звернення до об'єктів з особливими намірами, як ручне управління; як загін воїнів – маніпула, що беззаперечно підкорюється та виконує всі розпорядження командуючих.

Перші спроби дослідити явище маніпуляції зробили античні філософи. Так, Платон трактував маніпуляцію як феномен, що дає можливість нав'язати людині певні думки, підкорювати волю, скеровувати її на здійснення певних дій. Ґрунтовно досліджувати маніпулювання почали в другій половині ХХ ст. Намагання знайти дієві засоби протистояння і захисту людини від маніпуляцій, поставило цю проблему в коло самих обговорюваних в наукових спільнотах. Феномен маніпуляції в аспектах критеріїв, механізмів та технологій досліджували Е. Берн, Е. Фромм, А. Елліс, О. Коннор, Д. Мартін, Г. Шиллер. Вплив засобів масової інформації на свідомість людей, на формування громадської думки, управління суспільством досліджували П. Лазерфельд, Г. М. Маклюен, Г. Шиллер.

Маніпуляція – це складний процес, в основі якого – визначення суб'єкта та об'єкта, організація умов, окреслення моделі та вибір прийомів, технологій. Суб'єкт та об'єкт – це структурні елементи

маніпулятивного процесу, його різні сторони. Суб'єкт є активною стороною, джерелом маніпулятивного впливу, який ініціює та здійснює маніпулювання, виконує роль маніпулятора (актора). В якості суб'єкта маніпулювання можуть виступати фізична особа (конкретний політик, державний службовець), чи юридична особа (політична партія, державна структура). Суб'єкт, здебільшого, має відношення до політичної або культурної еліти соціуму. Це особи які мають виключні можливості для здійснення власних бажань. Соціологічні дані свідчать, що в ролі суб'єкта-маніпулятора виступають особи, які становлять менше одного відсотка населення держави. Мета суб'єкта-маніпулятора: досягнення власних цілей.

Об'єкт – це адресат, сторона, на яку направлений вплив. В ролі об'єкта маніпулювання може виступати як окремий індивід, так і конкретна спільнота людей, які розглядаються як засоби реалізації цілей суб'єкта маніпуляції. Об'єкт за різних обставин не має доступу до об'єктивної інформації, першоджерел, не має достатнього рівня компетенцій, щоб адекватно оцінити інформаційний потік, та є відстороненим від практичної участі в перебігу політичних подій. Отже, об'єктом маніпулювання може бути більшість населення.

Підготовка маніпуляції пов'язана зі створенням факторів, що забезпечують отримання у об'єкта (адресата) очікуваних реакцій за рахунок ослаблення його самооцінки, підвищення рівня навіюваності за рахунок потреби в підтримці.

Дослідження феномену маніпуляції дозволяють констатувати, що на сучасному етапі суспільного розвитку насильницькі методи примусу, а саме: економічного, соціального, правового чи релігійного характеру втрачають актуальність. Сьогодні маніпуляція активно застосовується у сфері масового використання, як технології та ідеології соціальної взаємодії і спілкування людей [1]. Поширення набувають різноманітні форми неявної залежності, переконання та прихованого контролю. Масштабність прихованого примусу людини обумовлюють історичні та соціально-культурні фактори, що виражаються у системі методів і технологій впливу на людину (містифікації, провокації, рекламні кампанії, дезінформація тощо). Технології маніпуляції орієнтовані як на забезпечення колективного впливу на конкретну людину, так і впливу на рівні міжособистісного спілкування. У першому варіанті людина є об'єктом впливу політичних, релігійних, економічних та інших організацій. У другому варіанті акцент зроблено на психологічних прийомах, які часто апелюють до сфери почуттів людини.

На сучасному етапі соціокультурного розвитку широкого поширення набуло використання інформації з метою маніпулювання свідомістю. В даному аспекті маніпулювання пов'язано з свідомим внесенням в інформацію тих чи інших акцентів або її викривленням [2]. Методи інформаційного впливу на свідомість припускають створення інформаційних потоків та повне управління ними. Технологій та методів маніпулювання інформацією є багато. Головною ж метою маніпулятивного впливу в соціумі залишається встановлення контролю над об'єктом впливу з тим, щоб спонукати його до дій у спосіб, потрібний маніпулятору.

Так, на початку процесу маніпулювання формується потужний суперечливий та несистематизований інформаційний потік. Наступний крок – це відстеження реакції об'єктів-адресатів на різні блоки інформації та сегментування інформаційного потоку. На даному етапі широко використовуються методи, а саме: перестановка та замовчування інформації, і залучення експертів. Після повторного аналізу реакції людини на отриману інформацію, починається процедура фальсифікації реальності. З цією метою використовуються спеціально підібрані цитати, соціопитування і статистичні дані, далі – фабрикація даних статистики і соціопитувань, на завершення – емоційні кліше, фото і відеоматеріали, що забезпечують зростання емоційного навантаження на об'єкт. Під впливом витончених методів маніпулювання людина може змінити свої погляди, будучи впевненою, що вона це робить самостійно.

Отже, «... маніпуляція має залишатися непомітною» (Г. Шиллер). Технології маніпулювання спрямовані на трансформацію сприйняття та реакції людини на навколишнє середовище, хоча навколишнє середовище залишається в незмінному стані. Маніпуляція є деструктивною за своєю суттю, тому, що руйнує, перш за все, особистість. Загрозою культурному розвитку стає небажання людини мислити, розвивати власний інтелектуальний та духовний потенціал. Поширення маніпулятивної поведінки у соціумі, нездатність розпізнавати та протистояти маніпуляції спричиняє соціально-психологічні деформації як на особистісному рівні, так і в системі соціальної взаємодії.

Література

1. Маркузе Г. *Эрос и цивилизация. Одномерный человек : исследование идеологии развитого индустриального общества*. Москва : ООО «Издательство АСТ», 2003. С. 251–515.
2. Панченко О. А., Банчук Н. В. *Информационная безопасность личности*. Киев : КИТ, 2011. 672 с.